

הואה בשלישי וכשיביעי וטבליה.⁹⁸ יתרה מזאת, כל דיני הפרה האודמה ואופן הטיהור במימיה מפורטים אצל פילון דיוקא ברקשו הזה, של חובת המקריבים בכלל, ואילו בפרישתו, ברוננו בטומאת המת, הוא נמנע מלפרסם. אגב ריונו בפסקה על המקריבים, הוא מאריך לפרש את משמעם המטרי של דיני ההנהגה וההזאה של אפר הפרה דיוקא על רקע הכנותו של המקריב למעשה ההקרבה במהדו, וכמונתק לגמרי מכל אוכור של טומאת המת.⁹⁹

במקום אחר יוצר פילון אטיציציה בין היאור הנכבים בחלום יעקב (בראשית לא י"א) לבין מים בלולים באפר. פילון משמיענו, שהמתפש אחר הדרך לחיים של אצליות (αὐθιχία) מן αὐθιχία, שהיא ἀλατρός, זה על עצמו אפר ומים (על החלמות א, 210). על כך נצטור גם מקריב הקרבת לעשות כן קודם להקרבה (שם, 212). בסמוך מייחס פילון חובת הזאה של מים מעורבים באפר גם לכרזה הגרול לפני העבודה הציבורית במקדש (שם, 214), ואף לכך איז יסוד בכתוב.¹⁰⁰ פילון מסבף שיוסף המקראי, שדמותו מייצגת את הקסם הכותב של הפוליטיקאי, לא שיהר את עצמו בהזאות. אילו עשה כן היה מבין שכל עצמו אינו אלא תערוכת של אפר ומים, שמהם נבאו בני האדם, והיה נמנע מן הגאווה (שם, 220).

פילון מתאר 'הזאה' לשם שהדה ככמה הקשרים נוספים, אבל בלא אזכור

חוקים א, 261 ב, עמ' 286. ראו גם חוקים ג, 89 (ג, עמ' 104). ראו עוד להלן: סיבה של המתנה זו ומטרתה אינן ברורות, שכן אם איז טומאה לפני שכעת הימים, מתי על האדם להתחיל בספירת שכנה, מה מטרתה של ספירה זו ומה המגבלות המסולת עליה במחבת, אליבא דפילון? פרוץ מדיכני עי' פרידמן הציני, ברכים שבקל"פ, שהמחבר כפרישה מן ההכרה לצורך מניעה של היטמאות, שכנה ימים קודם למיעד המתוכנן של בניסוח המקדש.

98 חוקים א, 261 ב, עמ' 286-288.
 99 חוקים א, 261-269 ב, עמ' 286-288.
 100 היינו, פילון, עמ' 25-26, מודיש את הניתוק הכולט בין הזאה זו לבין טומאת מת, שהיה הספירות לטומאה כזאת כוח גדול נמוכה במיוחד. לדעת היינו, אין לייחס חשיבות למראה מקום זה נאחר שככמים האלגוריים דוחה הטריוקאה את הדיק החלטי, והאפר נזכר כאן רק לצורך הקישור הריעוני עם רכיב אחרים אביני 'אנפי עפי ואפי'. ואלם נראית יותר רעט לאוהדארט, פולוז יהודי, עמ' 264-265, והערה 25, בעקבות הדיכוי. שיש להביא בחשבון גם אפשרות של מטרת הלכותית אותנטית. פילון אינו מפרש כאן αἵματι δαιμόνιον מודרב. אם כוונתו דיוקא לעבדת יום הכיפורים כוך הכינה זאת לאוהדארט) או להכנת אפר הפרה, תואמים דבריו גם את שיטת חז"ל (ראו משה, 'יבא א א פרה ג א'), אף שפילון, בדרכו, מנתק את ההזאה מטסק טומאת מת, ומנתק אותה נימת רעיוני עצמאי.

לחת את הדעת להוביל בולט בין שיטת פילון לבין הנאמר אצל חספ יוספוס. הכת הצרכה טיהור של הבית גופו, על קרקעו וקירותיו.⁹⁵ מניסוח יוספוס אפשר להסיק, דרך ספק, שאולי אף הוא סכר כך.⁹⁶ ואולם אצל יוספוס אין זכר לתפיסה כזאת. הנוטמאים הם האדם והכלים שבבית, לא הבית עצמו, ריך נוסף שדולה פילון מן הפסקים הוא יכולתו של טמא המת לשמא' (פ' 98) אחרים' במגע (208), על פי הכתוב 'וכל אשר יגע בו הטמא יטמא' (פ' 97). הלה זו זוכה לינימוק על דרך האלגוריה. כשם שמעשי האדם הרע חתרים רעים כמותו, כך עוברת גם הטומאה הריטואלית, שאינה אלא מטפורה לשונית המוסרית, מן האדם אל מעשיו ואל מושא מגעו (209). מן הראוי להעיד לסיפור זה, שפילון מכיר את הטומאה הנגרות במגע ישיר של טמא המת, אף לא מערכת מקבילה לשרשרת המגעיים המשמאים שנגישו חז"ל. מערכת זו מתייחס גם מספרות קומראן. על הטומאה הנגרות לכלים במגע נייער בסעיף הבא. נמצא שבפסקה קצרה זו הצליח פילון לסכם כמעט את כל עקרי הדלחה של טומאת המת במדובר יט: (1) אופן העברת הטומאה – במגע או ב'אוהד' (2) טומאת הכלים והנפשות בבית; (3) כוחו של הטמא לטמא אחרים; (4) אמצעים של תקופת הטומאה; (5) אופן ההטהרות; הואה בשלישי וכשיביעי, וכן התוצאות וכיכוס בנידים. ואלם נותרו גם פרטים מקראיים שאותם כחד להשימי: טומאת עצם וקבר, דינים של כלים שאין או יש להם 'צמיד פתיל'; וכן אופן ההטהרות והזאה של אפר הפרה, שנידונו במקום אחר בכתביו.⁹⁷

ב3 דינים שאין להם מקור בתורה בדברי פילון נוכרים שני דינים פתיעיים, שאינם נאמרים בכתוב. האותו דעת המביעה שנוכרה לעיל: 'זיא [=התורה] לא התירה אפילו לאנשים שדורין לחלוטין להיכנס אל המקדש כמנהג שבנה ימים, ופקדה עליהם לזנותו בשלישי ובשביעי' (205). מכאן שחובת הטהרות ככל משפטו של טמא' כולל הזאת מי חטאת, חלה על כל הכא אל המקדש, גם אם הוא 'שחור לחלוטין קביעה זו חוזרת אצל פילון גם במקומות נוספים. בדבריו לעיל בספר המקריבים' נאמר כי כל הכא אל תחום המקדש מחויב בהמתנה של שבועה

95 לעיל פרק ב, כ2.
 96 לעיל, א2.
 97 ראו הסעיף הבא.

עדות בעלת השלכות מורחקות לכתי. לאור הלכה זו, נראה שלמרות ההקפדה העצומה על הטהרה כחיי החולין, וככלל זה על שהדת קודש, כל אדם בימי הבית נהשב למעשה טמא מת לעניין הכניסה אל הקודש, ממש כבזמן הזה; על־פי המקדש לא יכלה לעולם להיעשות כאופן ספונטני, אלא לאחר שבעה יפיי המתנה. ועוד, עולה מכאן שהשמושו באפר פרה אדומה היה המוני, והתקפוץ לו כל הבאים למקדש, תמיד. גזרה כזאת יכולה לכאורה להתקבל על הדעת על רקע החומרה הגדולה בטומאת המת ובספוקותיה, כגון ההרחבה העצומה של מושג האהליה, טומאת המתים וטומאת בית הפרס וכיצא כהן. ועם זה, משולם לא עלה זכרו של נודה כזה במקור אחר. ועוד, כיצד יתפרשו הלכות כגון 'אין אדם ילכנס לעזרה ולעבודה אפילו טהור עד שהוא טובל וּלְאֵלֵי יָדָיו' (שקלים א א, א), 'אם כל הנכנסים למקדש נחשבו טמאי מתים ממילא, וחויבו ככל החליין ההיטהרות החל על טמא מת?'

מסתבר יותר להנתי, ברעית הינמון ואחרים, שעולוי הרגל מחוצה לארץ הם שחויבו בהיטהרות כזאת מחמת הספק בכואם ליורשלים, שהרי לא יכלו להיטהר במקומות מושבם,¹⁰⁹ או מחמתה של טומאת ארצות העמים. שרינה כטומאת מתים. אפשר שפילון לא היה מודע למקורה של התקנה, ופירש את ההיטהרות הטיטונית מספק טומאת מת, שהושגה על העולים לרגל מחוץ לארץ טרם כניסתם למקדש, פירוש עממי רווח. הוא לא הכין שהמחודבר דווקא בחוכתם של יהודי חוצה לארץ, ותפס שהיא חלה על הכול. ועוד, נעלם ממנו שורשו של הטקס בטומאת המת, והוא פירש אותו כמתחייב מעצם הכניסה אל המקדש.¹¹⁰ אמנם ההזאת כשלישי וכשביעי נזכרות גם בפסקה הגדולה כאן (ג, 205) בהקשר מפורש של טומאת מת.¹¹¹ ואלים הניסוח במקומנו מלמד שפילון סבר שהזאת אלה נדהגות, מטעמים אחרים, גם ככל אדם טהור הבא אל המקדש, בלא כל קשר לטומאת מתים. איתור השורש הרעיוני של מי הפנה,

¹⁰⁹ הינמון, פילון, עמ' 26. לאונהארט, פולון יהודי, עמ' 266. כך עולה גם מדברי מנורס, הלכות, עמ' 263. ד"ר ישראל רונן הרעיוני שהינמון, שלא כחוקרים מובהקים אחרים של פילון, מיישט במידת הכרתו של פילון את מטרת ארץ-ישראל, ואפשר שמכאן נגזרת פרשנותו, התגלה גם את המטרת הגדולה כחובה לילדת הנטיכות של בני חוצה לארץ ולא בהלכה נשכחת של יהודי ארץ-ישראל.
¹¹⁰ לדעת הינמון השפיע עליו בהקשר זה גם המנהג היווני של טבילה לפני כניסה למקדשים. ראו לאונהארט, עמ' 266, שהסיקה מכך שפילון לא ניתק לגמרי בין טומאת המת לטהרה במי התטאת.

מפורש של אפר המעורב במים: אוכלי קורכן הפסח נטהרים כהזאת לפני האבילה, בלא קשר לטומאה מוקדמת (חוקים ב, 148),¹⁰¹ והפולחן (ἀσπεύειν) של הזגים בכלל מחייב 'הזאות' כצד תפילות וקרבנות (על עשרת הדברות, ¹⁰² פילון מייחס הזאה לשם טהרה גם לכני ישראל קודם מתן תורה, ולמשו ¹⁰³ פילון תפילתו במהלך מלחמת עמלק. ¹⁰⁴ ההזאות המקוריות את קרבן פסח¹⁰⁵ קודם קרבנות התגים וראי שוות לזוהאת מי החטאת המתוארת ב'על המקריבים'. אשר להיקדויות האחרות (מתן תורה ומלחמת עמלק), עצם השימוש, בהקשרים הללו, בפועל ἁγιάσθησαν וכשם ἁγιάσθησαν, המשמשים את פילון בעקבות כדונו כהוא מים המעורבים באפר, מטה להנתי, שאף כאן מדובר דווקא בהזאת של מי החטאת, ולא בהזאה אחרת או בהיטהרות ככלל.¹⁰⁶

ספרות חז"ל אמנם מעידה על טבילה קודם כניסה לעזרה, גם לטהורים,¹⁰⁷ אבל על החלה טומאת מת מספק על כל באי המקדש לא שמענו בשום מקור אחר. נראה שאילו קיבל עדות זו של פילון כפשוטה: 'זנה ההלכה האחרונה מתפשת על-ידי שהיו מחייבים להיטהר מספק טומאת מתים',¹⁰⁷ אם נליך בדרכו, ונישים כאן את הנוטייה הכללית לראות בהלכות הלא מוכרות של פילון שרידים אותנטיים של הלכה עתיקה, שנודחתה מספרות חז"ל,¹⁰⁸ הרי לפניה

101 פילון, רינאל-ניסוף, ג, עמ' 51.
 102 פילון, רינאל-ניסוף, ב, עמ' 214.
 103 על עשרת הדברות, 45 (עמ' 195); חיי משה א, 216 (א, עמ' 252).
 104 אף שאבילה הקרבן אינה נעשית בשטח המקדש, פילון מודגיש שאוכלי קרבן הפסח הם כבתים ובתם נהפך למעין מקדש ללילה אחר.
 105 ראו הדיון בסעיף הקודם. ברוב המקרים אכן תורגמה פעולה זו על דרך 'הזאה' או 'אֲהֵלֶיךָ' וכיצא בהם. במהדורה העברית והאנגלית כאחד. אמנם חריגה היא פרשת עמלק, שם תורגם מעשה משה במהדורה האנגלית (תרגום קולטון, ו, עמ' 389) והעברית (א, עמ' 252) במובנו הכללי יותר, בהיטהרות (או טבילה והיטהרות) סתם.
 106 ראו המקורות הדיון אצל ספראי, העלייה לרגל, 141-144; רגב, מקראות סמך ליהו הכתי, וראו הראה הנוספת שהביא מתוך מעשי השליחים, שם, עמ' 198-199. ואלים בשונה מהדעות במאמר, אין הכרח להספיר את מציאתם של המקראות סמך ליהו הבית בנונת זה דווקא. ראו אולד, תרבות לרגב.
 107 פילון, הלכות טהרה, עמ' 171.
 108 ראו למשל אולד, פילון, בלקין, עמ' 239-235. פילון ורחסו למסורת היהודית ראו כהן, עמ' 10-2; וראו לאחורנה סקירת המחקר אצל לאונהארט, פולחן יהודי, 5-6.

עניינתו בספר זה כהליכי ההיטהרות, כי אם בטומאה גופה, לא אחזיק בו כאן. ר'ן אחד שאינו נוכר בתורה ואף אינו מוכר מספרות קומראן הוא ר'ן טומאת של הכלים במגע. פילון מלמד, שטמא המת מטמא דברים אחרים' כמגע (206). בפרק הקורם הערתי, שבמורה נוכרת טומאת אדם וכלים באהל, וטומאת אדם כלכל במגע. גם הטומאה המשנית שגורם טמא מת לאחרים נגרמת, על פי פשט הפסוקים, רווקא לאדם אחר ולא לדוממים. ראינו שכך אמנם פירשה זאת מגילת המקורש.¹¹⁷ ואלה לשיטת חז"ל נטמאים גם כלים כמגע, כן כמתים עצמם וכן בטמאי מתים, ואף מעצמיצמים את הטומאה העוברת מהם והלאה.¹¹⁸ ראשיתה של הרחבה זו כבר נמצאת אצל פילון.

ג. סיכום

העדרויות של יוספוס בענייני טומאת המת, בעיקר ככל הנוגע להחזקת הטומאה מחיי היומיום, משולבות ברובן בסיפור דברים לפי תומה, ורק מקצתן דרך הרצאה מכוונת. הן מצטרפות לכרי תיאור של אורחות חיים, שברובם אינם מעוגגים בתורה שבכתב. פילון, לעומתו, מוסר את עיקרי דיינה של טומאת המת בתורה, בתוספת כמה נהלים חריג-מקראיים שהם פרי פרשנות או נתג רוח. כדרכו, נמסרים גם הללו כהלך מציאות של המחזק, בלא כל הכונה בין התורה הכתובה לבין המסורת. כדרכו, אין עיקר עניינו כפריסיס הלכתיים, כי אם כהנמקות מוסריות ותאולוגיות וכדשנות אלגורית של המעשה ההלכתי. אף על פי כן אפשר לעמוד גם מתוך דבריו של פילון על התמנה וההלכתית המוללת כפי שהשתקפה בתודעתו. כמה יסודות משותפים לפילון וליוספוס:

א. אגב סיכום עיקרי הדינים כממכר יט מוסר פילון, שהטמאים נטהרים בהזאות ובטביליות. כוונתו ככל הנראה להזאת מי החטאת בשלישי ובשביעי,

קומראני אחד, וא' אשל הוסיפה עזות מתוך קטע נוסף שפרסמה. היא גם הפנתה את תשומת הלב לעדרויות על מנת זה בספר טוביה ובממצא הארכאולוגי. מנרס, הלכה עמ' 270-265, הצייע פרשנות שונה, המניחה קיומה של 'תורה ביתית' בתפועה באופן לא מודע ממנוגים פגנים, והיא המשתקפת אצל פילון. לפירוט התפועה האמורה ראו רגב, תורת חולין, עמ' 227 תורה 10. ראו גם לעיל, פרק ב, ה' ובפרק ה' א.
117 לעיל, פרק ב, 31.
118 לחלן, פרק ד, II 5א.

ביעל המקרייבים' (א, 262 ואילן), בהקשר של הקורש והקרבן, במנותק לגופו מטומאת המת, מעיד כמאה ערים על תפיסה זו. יוסף א' באומגורטן קשר זאת הורחבה של חוכת ההזאה של מי נדה אצל פילון להרחבה דומה בספרות קומראן. הוא תראה שכמה קטעים קומראליים מוכריים מי נדה גם בהקשרן של טומאות גנטיליות, ומצא רמזים להרחבה כזאת גם במקורא.¹¹²
פילון הפקיע את רישואל ההיטהרות של טמא מת לא רק מהקשרו המזדן כי גם מתפפורו ההלכתי בכלל. הוא העלה את מי החטאת למעלה 'שפוי' נושא מטען סמלי קבוע, המייצג טהרה, ענווה ומודיעות לאיכותו של האדם, ושילב אותו אל תוך רשת צפופה למדי של הקשרים רישואליים, ריעוניים וסיפוריים שמעולם לא הכילו אותו לכהוליה, כנון חלום יעקב וסיפור יוסף. קשה לנחש אם הרחבה הלכתית, שראשיתה בהיסק מוטעה, היא שהחילה להרחבה הרעיונית, או שמא להפך, ההעצמה הסמלית של מי אפר הפרה שבתה את פילון בקסמיה והחילה אותו לפריצת גבולות מפתיעה גם בהיפס ההלכתי.

הדין השני שאין לו מקור בתורה הוא ההוראה לטמאים שלא יגעו במאשה עד אשר ירחצו במים ויכבסו את הבגדים שלכשו' (206). מכאן נובע, ששמה לאור הטומאה מחויב הטמא ברחיצה וכביסו שאינם מטהרים אותו כליל כמו הזאות של שלישי ושביעי המתזירות כניסה למקדש (לעיל, 205), אלא רק מתירות לו מגע בחפצי חולין.¹¹³ הלכה זו מקבילה לדינם של אכר ואישה המתנים אחיבים' ואינם מורשים לנגוע בדבר כשהם יורדים ממצעים 'בטרים ירחצו את כשרם ויזו עליו'.¹¹⁴ דין זה של טהרה מדורגת, העומדת בין הטומאה המלאה לבין ההיטהרות השלמה לקודש, אינו נזכר בתורה ואף אינו מוכר בצורות זאת בספרות חז"ל,¹¹⁵ אבל נמצא לו עקבות בהלכה הקומראנית, בספרות החיצונית ובממצא הארכאולוגי, והוא טופל ביסודיות במחקר.¹¹⁶ מפריון שאין

112 באומגורטן, טהרות, עמ' 83-87.
113 בתיי משה ב, 225 (א, 315) מסכיר פילון במפורש שהטמאים לנפש בימי משה לא יפאו להיטהר ולטביל באותו היום לשם הקרבת קרבן פסח. מכאן שהרחיצה והכביסו המזדנים אכן נעשו לחתיר חולין ולא קודש. אכילת קודש מחייבת את התהלך המלא של שבעת הימים (ראו שם, 231).
114 חוקים ג, 63 (ג, עמ' 99-100). גם הנימוק לטומאה זו מקביל לנימוקו של פילון לטומאת המת. ראו התערות לכת, לעיל. על ההזאה הנוכרת בהקשר זה ראו היינו בהערות לכת.
115 אף כי כמה מן החוקרים הקבילתו לדין טביל יום אצל חז"ל, ראו ההערה הבאה.
116 מילגרום העיד על תופעה זו במגילת המקורש. 'י באומגורטן הוכיח השערה זו מתוך קו